

Daphne-boekjes: kwesties en ervaringen in de strijd tegen geweld
tegen kinderen, jongeren en vrouwen

Geweld en school

Disclaimer

Dit boekje is geschreven door dr. June Kane AM, in samenwerking met het managementteam van het Daphne-programma van de Europese Commissie. De inhoud van dit boekje geeft niet noodzakelijkerwijs de politieke standpunten van de Europese Unie of haar lidstaten weer.

Nederlands

Beschikbaar in andere EU-talen op:

http://ec.europa.eu/justice_home/funding/daphne3/funding_daphne3_en.htm

Europese Commissie

DG Justitie, vrijheid en veiligheid

Daphne-programma

B-1049 Brussel, België

Auteur: June Kane

Eerste druk: August 2008

Inleiding

Het is onmogelijk het belang van onderwijs te overdrijven. We weten dat onderwijs essentieel is voor het leven en welzijn van kinderen, maar het is natuurlijk ook belangrijk voor de volwassenen die ze worden. Onderwijs is het platform waarop we succes, prestaties, financiële stabiliteit, carrière en persoonlijke groei in ons leven kunnen bouwen.

Over de hele wereld zijn organisaties actief om te zorgen dat kinderen onderwijs krijgen, zoals dat overeengekomen is in het VN-verdrag voor de rechten van het kind. Veel kinderen die de leeftijd hebben om naar school te gaan worden buitengesloten, omdat ze het zich niet kunnen veroorloven om naar school te gaan, óf omdat het onderwijs in hun land niet gratis is, óf omdat het zogenaamde 'gratis' onderwijs extra kosten met zich meebrengt voor uniforms, boeken, basisbenodigdheden zoals potloden of diensten zoals fotokopiëren of zelfs, in sommige gevallen, het salaris van de leraar of de stookkosten als het koud wordt.

In sommige landen worden meisjes van school gehouden, omdat hun ouders de waarde er niet van inzien om hun dochter te onderwijzen in een samenleving waar van meisjes verwacht wordt dat ze trouwen en het huishouden doen in plaats van buitenshuis te gaan werken. Op andere plaatsen sturen ouders hun kinderen niet naar school vanwege het slechte onderwijs of omdat het onderwijsprogramma niet relevant geacht wordt en de lessen die ze krijgen hen niet uitrusten om werk te vinden en te overleven. Kinderen die worden gemarginaliseerd vanwege hun etnische afkomst, religie, handicap of status missen veel, maar vooral onderwijs, dat hen wordt onthouden vanwege discriminerende opvattingen.

Europa streeft ernaar dat alle kinderen toegang krijgen tot gratis, goede scholing, in een regio met een aantal van de beste onderwijsinstellingen en docenten ter wereld. Onderwijs in de breedste zin van het woord is beschikbaar om kinderen voor te bereiden op het pad dat ze kiezen, of dat nu praktijkonderwijs is dat leidt naar beroepskwalificaties of een plek op de universiteit die leidt naar een hogere titel. Voortdurende aandacht voor de onderwijsbehoeften en aspiraties van kinderen in Europa betekent dat ze optimale mogelijkheden hebben om het leven te leiden dat ze kiezen.

Het is daarom zeer pijnlijk om de woorden 'geweld' en 'school' in dezelfde zin te zien. Het is ook zorgelijk te vernemen dat scholen in een aantal Europese lidstaten zich verplicht voelen om leerlingen te weren omdat deze kinderen geweld hebben gebracht in het klaslokaal of op het schoolplein. In sommige lidstaten moesten er stappen ondernomen worden omdat er steeds meer messen werden meegenomen naar de klas door leerlingen die beweerden dat die voor hun bescherming waren.

We hebben altijd verwacht dat onze scholen, naast het onderwijs, bescherming zouden bieden en nu lijkt het erop dat sommige kinderen – en hun ouders – bang zijn dat er niet aan deze verwachting wordt voldaan en dat ze zelf het heft in handen moeten nemen.

Bij de berichten in de media over schoolgeweld moet Europa, naar mijn mening, niet in paniek raken en we moeten doorgaan met het verbeteren en stimuleren van zowel het onderwijs als de bescherming die onze scholen kunnen en moeten bieden.

Dit is waar de Europese Commissie naar streeft met behulp van initiatieven zoals het Daphne-programma, dat nu aan het elfde jaar bezig is. Daphne is bekend in heel Europa, en in veel andere landen in de wereld, vanwege de focus op het leren en het verspreiden van lessen om geweld tegen kinderen, jongeren en vrouwen te verminderen en uit te roeien. Een aantal sinds 1997 door Daphne ondersteunde projecten hebben zich gericht op het analyseren van geweld op scholen en op het beëindigen hiervan. Sommige projecten hebben ook gebruik gemaakt van de mogelijkheid die scholen bieden door te werken met kinderen en jongeren voor het promoten van de boodschap dat geweld niet acceptabel is, door methoden te ontwikkelen die kinderen en leraren helpen om situaties waarin geweld zou kunnen plaatsvinden te identificeren en hen te leren wat ze kunnen doen om geweld tegen te gaan en zichzelf te beschermen als ze ermee te maken krijgen.

Dit achtste boekje in de thematische publicaties over verschillende aspecten van geweld die worden aangepakt door het Daphne-programma richt zich op deze projecten en de lessen die eruit volgen. Het zijn essentiële lessen, niet in het minst omdat we onderwijs moeten blijven beschouwen als de sleutel tot ons toekomstige succes als regio en als individuele Europeanen en daarom moeten we alles doen om ervoor te zorgen dat school een positieve ervaring is voor alle kinderen.

Jacques Barrot

Vice-voorzitter van de Europese Commissie,
verantwoordelijk voor Justitie, vrijheid en veiligheid

Voorwoord

Miljoenen kinderen brengen meer tijd door in de zorg van volwassenen in een onderwijsomgeving dan ergens anders buitenshuis. Net als ouders hebben de volwassenen die op deze plek toezicht houden, onderdeel uitmaken van het bestuur ervan of er werken, de plicht om een veilige en verzorgende omgeving te bieden die het leren en de ontwikkeling van de kinderen ondersteunt en stimuleert. Al spelen scholen een belangrijke rol in het beschermen van kinderen, er worden op school helaas ook veel kinderen aan geweld blootgesteld en op die manier wordt hen het recht op onderwijs ontnomen. Geweld in en om de school maakt het moeilijk voor kinderen om van en naar school te gaan, effectief te leren en lang genoeg op school te blijven om alle vruchten van het onderwijs te plukken.

Het onderzoek naar geweld tegen kinderen van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, waarvan de resultaten aan de Algemene Vergadering van de VN werden gepresenteerd in oktober 2006, oordeelde dat er wereldwijd geweld wordt gepleegd door leraren en andere personeelsleden. In alle regio's van de wereld blijft, in schril contrast met de mensenrechtennormen en de behoeften van kinderen in ontwikkeling, veel geweld tegen meisjes en jongens nog steeds legaal en vanuit sociaal oogpunt goedgekeurd – zelfs op plekken waar ze beschermd zouden moeten worden, zoals op scholen. Lijfstraffen, zoals slaan en met het rietje geven, zijn standaardpraktijken op scholen in veel landen. Hieronder vallen bijvoorbeeld fysiek geweld, vernederende vormen van psychologisch straffen, seksueel of op sekse gebaseerd geweld. Terwijl lijfstraffen in 102 landen verboden zijn op scholen, is de handhaving van het verbod wisselend.

Andere kinderen kunnen ook wreed zijn en pijn en angst veroorzaken door pesterijen. Dit hoeft niet alleen fysieke agressie te betekenen, maar kan ook bestaan uit het dagelijks, herhaaldelijk intimideren, wat diepe psychische littekens kan achterlaten. Pesten is een gedragspatroon van leerlingen onderling en veel meer dan de som van een serie incidenten. Vaak gaat het om constante verbale spot, bedoeld om iemand in verlegenheid te brengen, te vernederen en te verzwakken en het kan gemakkelijk uitmonden in fysiek geweld. Bijna al het geweld in scholen, ongeacht of het wordt gepleegd door volwassenen of kinderen, weerspiegelt een 'verborgen agenda' die sekseongelijkheid en stereotypen bevordert. Dit maakt lesbische, homofiele, biseksuele en transseksuele jongeren extra kwetsbaar. Meisjes worden vaak nageroepen met seksueel spottende opmerkingen en jongens worden vaak geïntimideerd omdat ze niet mannelijk genoeg zouden zijn. Pesten is vaak gekoppeld aan discriminatie tegen leerlingen uit arme families, gemarginaliseerde groepen of kinderen met bijzondere persoonlijke kenmerken, bijvoorbeeld een handicap. Maar al te vaak neemt het schoolbestuur de pesterijen niet serieus, ze beschouwen het als een soort vast onderdeel van het schoolleven of nemen er genoeg mee ieder incident afzonderlijk aan te pakken in plaats van te zoeken naar mogelijkheden om juist het ontstaan van het patroon te voorkomen.

Het overleg dat de inbreng van de Europese regio aan de studie voorbereidde en dat in juli 2005 werd gehouden in Ljubljana, Slovenië, oordeelde dat Europa op vele fronten voorop loopt in de wereld wat betreft wetgeving om geweld tegen kinderen te stoppen en kinderen die risico lopen te beschermen. Alle lidstaten van de Europese Unie hebben bijvoorbeeld lijfstraffen op scholen verboden.

Geweld onder jongeren is echter een groeiend probleem in Europa en de regio kan het zich niet veroorloven achterover te leunen. Voorspelbare reacties op geïsoleerde incidenten van extreem geweld in de schoolomgeving helpen echter niet. Er moet een duidelijk standpunt tegen geweld worden ingenomen, ondersteund door beleid en aanverwante praktijken om het geweld te voorkomen en er op te kunnen reageren. Iedereen in de schoolomgeving moet ervan op de hoogte zijn, zodat zowel leraren als leerlingen hun verantwoordelijkheid kunnen nemen.

Het onderzoek naar geweld tegen kinderen deed een aantal aanbevelingen die relevant zijn voor Europa. Het onderzoek riep landen bijvoorbeeld op om te zorgen voor veilige, goed bekend gemaakte, vertrouwelijke en toegankelijke systemen voor kinderen en hun familie om geweld tegen kinderen te kunnen melden. Ook zouden de landen moeten zorgen voor het toepassen van niet-gewelddadige onderwijs- en leerstrategieën en positieve disciplinaire maatregelen die niet zijn gebaseerd op angst, bedreiging, vernedering of fysieke kracht.

Het onderzoek adviseerde het creëren van programma's die zich richten op de hele schoolomgeving, met inbegrip van beleidsmaatregelen voor niet-gewelddadige probleemoplossing en regels tegen pesten. Het onderzoek benadrukte ook dat elk kind recht heeft op een leven dat vrij is van geweld en dat geweld tegen kinderen nooit gerechtvaardigd kan worden. Een kind geweld toebrengen, in welke vorm dan ook, leert het kind dat geweld acceptabel is als legitiem instrument in onderhandelingen en houdt zo de cirkel van geweld in stand. Geweld kan en wordt voorkomen in veel scholen. Door nu geweld te voorkomen, helpen we een toekomst bouwen waar geweld niet langer getolereerd wordt.

Boven alles benadrukte het onderzoek dat geweld tegen kinderen niet onvermijdelijk is. Het kan en moet voorkomen worden.

Dr Amaya Gillespie
Coördinator, Follow-up van het
onderzoek naar geweld tegen kinderen van de Secretaris-Generaal van de VN

Het probleem

Geweld op scholen en universiteitscampussen is de laatste jaren nadrukkelijk aanwezig geweest in de nieuwsberichten. Er zullen maar weinig Europeanen zijn die nooit hebben gehoord van 'Columbine'. Deze naam is helaas een bekend woord geworden in de Engelse taal; de 15-jarige leerling, bijvoorbeeld, die in de gevangenis zit voor de schietpartij op de Santana High School in maart 2001 heeft blijkbaar gezegd dat hij de bedoeling had 'to pull a Columbine' (een Columbine te doen) voordat hij de school inging en twee leerlingen vermoordde en er 13 verwondde.¹

De tragische gebeurtenissen op de Columbine High School in de Verenigde Staten in april 1999 en vergelijkbare schoolmoorden ervoor en erna zijn echter zeldzaam en memorabel, in ieder geval gedeeltelijk omdat ze zo schokkend bizar zijn.² Gegevens en analyses in de Verenigde Staten³ over vele jaren van geweldsincidenten die plaatsvinden in het schoolmilieu geven juist aan dat de cijfers over criminaliteit op scholen (zware mishandeling, verkrachting, aanranding, afpersing, beroving en vernieling van eigendommen) gelijk blijven en dat het percentage leerlingen dat op school slachtoffer wordt de afgelopen jaren zelfs opmerkelijk is teruggelopen.

In Europa is gerapporteerd⁴ dat fysiek geweld op scholen de afgelopen jaren gelijk is gebleven, maar dat 'minder ernstig geweld' (grofheid en verbaal lastigvallen, bijvoorbeeld) toeneemt. Over het algemeen wordt dit minder ernstige geweld bestempeld als 'gebrek aan discipline', maar het is belangrijk te melden dat onderzoek lijkt aan te tonen dat minder ernstig geweld spiraalsgewijs kan toenemen en kan leiden tot ernstige geweldsdelicten.

In werkelijkheid zijn het echter niet de schoolmoorden die de krant halen waar de zorg naar uit moet gaan, maar de dagelijks terugkerende daden die 'kleinschalig' geweld genoemd zouden kunnen worden, die in de meeste scholen plaatsvinden, in het bijzonder pesten (soms 'geweld tussen leeftijdgenoten' genoemd) en gewelddadig gedrag naar leraren en door leraren waar niet noodzakelijkerwijs fysieke agressie bij komt kijken, maar die desalniettemin serieuze onaangename gevolgen kunnen hebben.

¹ Charles Andrew Williams werd veroordeeld tot 50 jaar gevangenschap voor de moorden op de Santana High School. De referentie naar 'pulling a Columbine' werd breed uitgemeten in de media ten tijde van het incident. Sueng-Hui Cho, de dader van de schietpartij en moorden op de Virginia Tech campus, refereerde ook aan de twee studenten die de moorden op Columbine uitvoerden en sprak over hen als 'martelaars zoals Eric and Dylan'. Links naar media en officiële rapporten die vergelijkbare gebeurtenissen analyseren, zijn te vinden op www.en.wikipedia.org/wiki/Columbine_High_School_massacre

² In het incident op de Columbine High School van 20 april 1999 wilden twee studenten – Eric Harris en Dylan Klebold – hun school opblazen met zelfgemaakte pijpbommen. Toen de bommen niet afgingen, gingen ze schietend op leerlingen en leraren de school door, waarbij ze 12 leerlingen en 1 leraar vermoordden en 24 andere verwondden, voordat ze de wapens op zichzelf richtten. De eerste schietpartij op een school die veel aandacht in de media kreeg, gaat terug tot mei 1927 (Bath School) en er zijn sindsdien meerdere incidenten geweest die wereldwijd media-aandacht kregen, met als meest opvallende de schietpartij op de Amish-school van 2 oktober 2006 en het bloedbad op Virginia Tech van 16 april 2007.

³ Indicators of school crime and safety, National Center for Education Statistics, US Department of Education, Washington DC 2003. Er zijn geen vergelijkbare gegevens voor Europa. Er zijn herhaaldelijk verzoeken geweest om dergelijke gegevens in heel Europa te verzamelen volgens gemeenschappelijke parameters die vergelijkingen en de identificatie van trends mogelijk maken. Als gevolg daarvan komen de meeste statistieken in dit boekje van Amerikaanse bronnen en moeten daarom in relatie tot dat land worden gelezen, met name wat betreft het gebruik van wapens en het andere wapenbeleid in de VS in vergelijking met Europa. De gegevens verschaffen echter wel een indicatie van trends en worden gevalideerd door vergelijkbare studies met betrekking tot trends in jongerengeweld in het algemeen in andere delen van de wereld.

⁴ Bodin, D.: Violence at school, Achtergrondinformatie voor het Europese en Centraal-Aziatische Regionale Overleg voor het VN-onderzoek naar geweld tegen kinderen, Ljubljana, juli 2005, p. 7. Bodin citeert hier de cijfers voor uitsluitingen van Britse scholen om 'serieuze redenen' (fysiek geweld, vernieling van eigendommen), die tussen 1993 en 1998 stabiliseerden en in 1998 en 1999 licht daalden.

Pesten

Pesten heeft een enorme invloed op kinderen. Naast de risico's die gepaard gaan met fysiek geweld, kunnen intimidatie, spotterij, beledigingen en bedreigingen slachtoffers ontmoedigen om naar school te gaan, wat er vaak in resulteert dat ze van huis vertrekken maar de dag doorbrengen op straat, in winkelcentra, bioscopen of speelhallen, bang om hun ouders te vertellen waarom ze spijbelen. Fysiek en psychisch pesten kan de oorzaak zijn van angst en depressie en leidt er soms toe dat een kind zichzelf beschadigt of zelfs zelfmoord pleegt.

In Europa heeft 15% (jongens en meisjes van 11, 13 en 15 jaar in Zweden) en 64% (jongens)/65% (meisjes in Litouwen) gemeld dat ze gepest waren in de twee maanden voorafgaand aan een onderzoek in 2001/2002.⁵ Studies door de Universiteit van Bordeaux melden dat van de 35.000 leerlingen die in Frankrijk werden ondervraagd, 10% gepest was. Sloveense studies melden dat 45% van de leerlingen gepest wordt. Meisjes zijn vaker het slachtoffer dan jongens en jongens zijn verantwoordelijk voor 85% van de gemelde pesterijen (hoewel er weinig studies zijn naar meisjes als pesters). Tachtig procent van het geweld wordt uitgevoerd bij leerlingen van 12 tot 16 jaar.⁶ Bijna 87% van het geweld is tussen leerlingen onderling. Statistische gegevens uit de VS duiden erop dat pesten de enige vorm van aan school gerelateerd geweld is die toeneemt.⁷

Geweld tussen leeftijdgenoten

Andere vormen van geweld tussen leeftijdgenoten die opvlammen in het schoolmilieu zijn gerelateerd aan bendes die het straatgeweld meenemen naar school. In sommige landen valt het 'vergeldingsgeweld'⁸ hier ook onder en ook heeft geweld vaak te maken met afpersing of betrokkenheid bij drugs. In sommige Europese lidstaten is het meenemen van wapens naar school een groeiend probleem. In juni 2008 kondigde de Britse premier Gordon Brown aan dat er nieuwe wetten zouden komen om de toename van het aantal misdaden met messen te bestrijden nadat de 16de tiener in minder dan zes maanden werd doodgestoken. Alle tieners boven de 16 jaar die gepakt worden terwijl ze een mes bij zich hebben, worden automatisch vervolgd en riskeren een gevangenisstraf van maximaal vier jaar. Dit volgde op druk vanuit de politie om wat alleen als richtlijnen bestond in de wet vast te leggen.⁹

De aanwezigheid van wapens op scholen was in de Verenigde Staten al in 1994 een probleem, toen een rapport over jongerengeweld meldde: 'Er is niet veel bekend over de redenen dat jongeren van nu in toenemende mate wapens bij zich dragen. Uit verhalen blijkt dat het zou kunnen gaan om opschepperij, om zich te verzekeren van respect en aanvaarding door anderen of voor zelfverdediging. Het lijkt een reactie te zijn op het idee dat de overheid de jongeren niet kan beschermen of de orde in hun wijk of op school niet kan handhaven.'¹⁰

Wat echter veel meer voorkomt is dat kinderen op school betrokken raken bij vuistgevechten. In Europa meldde tussen 37% (jongens)/13% (meisjes van 11, 13 en 15 in Finland) en 69% (jongens)/27% (meisjes in Tsjechië) dat ze in een fysiek gevecht hadden gezeten in de 12 maanden voorafgaand aan een onderzoek in 2001/2002.¹¹

Geweld tegen leraren

Geweld wordt ook tegen leraren gepleegd. Een rapport uit 2005 over geweld op de werkvloer¹² meldde dat de leraren uit het onderzoek 'vervelend gedrag' en te weinig werk door leerlingen als gewelddadig en bedreigend beschouwden. 'Het zijn de beledigingen, smerige woorden, de kille brutaliteit van de leerlingen die leraren echt zorgen baren,' volgens Stanley Heller, voorzitter van de lerarenfederatie in West Haven.¹³ Tussen 1997 en 2001 werden leraren ongeveer 1,3 miljoen keer slachtoffer van niet-fatale misdaden op school, waaronder 817.000 diefstallen en 473.000 geweldsmisdaden (verkrachting of aanranding, beroving, zware en lichte mishandeling).¹⁴ Mannelijke leraren lopen meer kans slachtoffer te worden en leraren in het secundair onderwijs

⁵ Pinheiro, P.: Wereldrapport over geweld tegen kinderen, *Verenigde Naties, Genève 2006*, p.124.

⁶ Bodin, D., op. cit., pp. 8-9. Deze cijfers zijn afgerond en berekend vanuit het gemiddelde van de Britse, Spaanse, Zweedse, Franse, Belgische en Duitse onderzoeken.

⁷ National Center for Education Statistics, *US Department of Education: Indicators of school crime and safety, Washington DC 2003*.

⁸ Het is bekend dat dit bijvoorbeeld voorkomt in sommige gemeenschappen met Caraïbische wortels. Hoewel de kinderen (en vaak ook hun ouders) in deze gemeenschappen in Europa zijn geboren en misschien nog nooit in het land van hun grootouders zijn geweest, worden zij uitgekozen als doelwit voor wraak voor geweldsdaaden die in dat land hebben plaatsgevonden en waar verre familie bij betrokken is.

⁹ Totaro, P.: "Britain to get tough on teens carrying knives", *The Age*, 6 juni 2008, p.14.

¹⁰ Youth violence: an overview, *Centre for the Study of Youth Policy, Universiteit van Pennsylvania, 1994*, p.10.

¹¹ Pinheiro, P.: op.cit., p.127.

¹² Schorifeld, I.S.: *Sources and forms of workplace violence, New York 2005*.

¹³ Geciteerd in *The ABCs of school violence van Times*.

¹⁴ National Center for Education Statistics, *US Department of Education: Indicators of school crime and safety, Washington DC 2003*.

zijn vaker het doelwit dan onderwijzers in het basisonderwijs. Ondanks deze statistieken gaf het rapport over geweld op de werkvloer aan dat leraren 'relatief veiliger waren dan de gemiddelde werknemer'.¹⁵

In Europa is weinig onderzoek gedaan naar geweld tegen leraren. Een rapport uit 1997 over geweld tegen leraren in Franse scholen gaf aan dat fysiek geweld tegen leraren, voornamelijk door mannelijke leerlingen, waarschijnlijk een 'krachtmeting' was en een poging tot fysieke overheersing. Ongeveer 44% van de slachtoffers waren mannelijke leraren en 56% vrouwelijke. Omgekeerd was 58% van de slachtoffers van verbaal geweld mannelijke leraren en 42% vrouwelijk.¹⁶ Onder alle leraren waren degenen tussen 50 en 60 jaar oververtegenwoordigd.

Geweld door leraren tegen leerlingen

Onder geweld door leraren tegen leerlingen vallen onder andere seksuele intimidatie en zowel fysiek als psychisch misbruik. Dergelijke voorbeelden echter zijn zeldzaam genoeg om media-aandacht te trekken als ze ontdekt worden. Wat veel vaker voorkomt zijn lijfstraffen of vernederende straffen. Alle 27 EU-lidstaten hebben lijfstraffen verboden, maar verbale vernedering is voor sommige leerlingen een realiteit van het schoolleven en het is moeilijk te controleren.¹⁷

Het Europese regionale overleg, dat inbreng voorbereidde voor het onderzoek naar geweld tegen kinderen van de Secretaris-Generaal van de VN, leek erop te duiden dat er een aantal redenen zijn waarom geweld gepleegd door leraren zelden genoemd wordt in de literatuur: ze zijn zelden betrokken bij het soort geweld dat het vaakst wordt gemeld, namelijk fysiek geweld; leraren worden vanwege hun status als opleider vaak gezien als niet-gewelddadige mensen; er is een algemene verwerping van het idee dat juist leraren gewelddadig zouden kunnen zijn; en het geweld dat door leraren wordt gepleegd is over het algemeen subtieler (uitsluiting van de les, verborgen racisme, morele intimidatie) of wordt gezien als 'discipline' en wordt daardoor zelden gemeld.

Een in 1999 gehouden Eurobarometer-enquête over de opvattingen over geweld tegen kinderen¹⁸ toonde aan dat 75% van de Europeanen vindt dat psychologisch straffen door leraren of kinderverzorgers een vorm van geweld is; 18% van de respondenten vond dergelijk gedrag niet gewelddadig. Toen er werd gevraagd of het waarschijnlijk was dat een kind dat het slachtoffer was geworden van geweld dit geweld had ondergaan door toedoen van een leraar of kinderoppas, scoorde het 'ja'-antwoord in maar vier landen boven de 60%: Luxemburg, Frankrijk, Griekenland en Spanje.

Geweld door anderen

Er zijn maar weinig rapporten die rekening houden met geweld dat op scholen wordt gepleegd door 'bezoekers' zoals ouders, leveranciers of anderen die de school bezoeken voor andere zaken dan onderwijs, of door 'vreemden' die gebruik maken van de omstandigheid dat er veel kinderen bij elkaar zijn, om massageweld te plegen. Dergelijke incidenten zijn relatief zeldzaam. Wat betreft 'bezoekersgeweld' duiden de meeste rapporten erop dat het vaak eenmalig is, een gevolg van woede die overkookt tot agressie, of aanvallen waarbij alcohol in het spel is. 'Vreemden' is nog zeldzamer maar leidt vaak tot extreme reacties. Een recent voorbeeld hiervan is de schietpartij in maart op een basisschool in de Schotse stad Dunblane. Zestien kinderen en een leraar stierven, en de aanvallers pleegde zelfmoord. Het bloedbad van Dunblane blijft de moordpartij waarbij de meeste kinderen zijn omgekomen in de Britse geschiedenis.

Het Dunblane-incident leidde tot bezorgdheid over 'veilige scholen', bijvoorbeeld maatregelen om bezoekers te weren of na te trekken, en iedereen die contact heeft met kinderen te registreren en controleren. Het Cullen-onderzoek naar het incident meldde dat 'veiligheid op school' voor een groot deel valt onder wetgeving met betrekking tot arbeidsomstandigheden, aangezien scholen een werkplek zijn voor leraren. Het onderzoek meldde ook dat de verantwoordelijkheid van de 'werkgever' in deze gevallen – meestal nationale of plaatselijke onderwijsinstanties – ook de veiligheid van anderen, waaronder leerlingen, op het schoolterrein betreft. Het rapport concludeerde dat het moeilijk is om te anticiperen op onverwachte indringers en hun daden of hen tegen te houden, maar dat er meer gedaan kan worden om degenen die legaal op de schoolcampus zijn, bijvoorbeeld ouders of volwassenen die meehelpen, te controleren en om een zo uitgebreid mogelijke risico-analyse te doen.

¹⁵ Schonfeld, op. cit., p. 179.

¹⁶ Quoted in Bodin, D.: op. cit., p. 9.

¹⁷ Lijfstraffen zijn in de Franse wet niet expliciet verboden. Een bepaling van het Hof van Justitie uit 1889 bood het 'recht op corrigeren', maar een bepaling uit 2000 stelde expliciet dat veelvuldig en niet-pedagogisch straffen hier niet onder vallen. Ending legalised violence against children, *Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children*, Londen 2005.

¹⁸ Eurobarometer 51.0: Europeanen en geweld tegen kinderen, 4 juni 1999.

Ook belangrijk was dat het Cullen-rapport oordeelde dat 'het onacceptabel zou zijn om maatregelen door te voeren tot het punt waarop scholen worden veranderd in forten'. In dit opzicht is het belangrijk om te melden dat gegevens uit de VS duidelijk illustreren dat kinderen veiliger zijn op school dan thuis, ondanks de angst voor het tegendeel.¹⁹

Misschien omdat school over het algemeen wordt beschouwd als een beschermde plaats, wordt alleen al het idee dat er op scholen geweld tegen kinderen is ronduit verafschuwd. Het is daarom belangrijk om te benadrukken dat er geen direct causaal verband is tussen geweld en school: school is gewoon de plek waar kinderen samen zijn en waar hiërarchieën en relaties voorkomen, zowel die specifiek voor kinderen als die conflicten in een bredere maatschappij weerspiegelen. Hieronder vallen bijvoorbeeld hiërarchieën van macht (onder kinderen, maar ook tussen kinderen en leraren/personeel) en sociale vooroordelen, zoals racisme/xenofobie of discriminatie op andere gronden, zoals religie, sekse, socio-economische status of fysieke kenmerken (haarkleur, gewicht).

Geweld op scholen is echter ook vaak een uiting van een context van sociale anomie, waar er onvoldoende of geen regels of normen zijn om interpersoonlijk gedrag te sturen, en een verlies van referentiekaders en waarden en normen. Hoewel veel schooldirecteuren en personeel zullen aanvoeren dat er regels zijn om gedrag in de school te sturen, zijn deze regels vaak ongeschreven of verondersteld. Om deze criteria opnieuw in te voeren in een vorm die duidelijk is en gestimuleerd kan worden bij alle betrokkenen, moet er binnen de school een (onderwijskundig, moreel, sociaal of puur op regels gebaseerd) 'contract' zijn, besproken en overeengekomen door leerlingen, leraren en personeel.

¹⁹ Schonfeld, op. cit., p. 172.

Europese en internationale initiatieven en instrumenten

Er is geen juridisch kader of beleidskader van de EU met betrekking tot geweld op scholen. De Raad van Europa heeft een poging gedaan een 'contract' in te stellen. In 2004 lanceerde de Raad een *Handvest voor democratische scholen zonder geweld*. Deze was opgesteld door afgevaardigden van de leerlingen en daarna aangenomen door middel van een elektronisch referendum met schoolkinderen van 82 scholen in 19 landen verspreid door Europa.²⁰ Artikel 5 en 6 van het handvest hebben specifiek betrekking op geweld en het belang conflicten op te lossen op niet-gewelddadige manieren. Het benadrukt ook het recht van alle leden van de schoolgemeenschap op gelijke behandeling en respect. Het was de bedoeling dat het handvest zou dienen als model voor af te spreken gedragscodes in de hele regio.

Er zijn ook een aantal EU-initiatieven over geweld en school geweest, die zich over het algemeen richtten op praktische acties om het te voorkomen en verminderen. Het initiatief 'Geweld in scholen', dat liep van 1997 tot 1999,²¹ draaide om het verkrijgen van ondersteuning voor de uitwisseling van informatie en ervaringen door middel van deelname aan gezamenlijke acties. Een van de belangrijkste uitkomsten was een serie nationale rapporten.

In 2001 werd een in het VK gebaseerd netwerk- en onderzoeksinitiatief gehouden, "UK-001" genaamd, onder de vlag van het Connect-initiatief met ondersteuning van de Europese Gemeenschap. Er werden zeventien landenrapporten over geweld op scholen opgesteld.²² Het Visionary-project werd gefinancierd onder Socrates Minerva in 2003 en heeft onder andere een website voor het uitwisselen van ervaringen en informatie opgeleverd. Er zijn onderzoekers, leraren en organisaties uit Denemarken, Finland, Duitsland, Portugal en het Verenigd Koninkrijk bij betrokken.²³

Er zijn ook initiatieven gefinancierd onder de Comenius 1 en 2 initiatieven van het Socratesprogramma en een aantal transnationale projecten die werden ondersteund door het Daphne-programma (deze worden in het volgende hoofdstuk besproken). Bij Comenius 1 School Partnerships zijn minimaal drie scholen uit drie verschillende EU-landen betrokken die samenwerken aan gemeenschappelijke thema's; Comenius 2 richt zich op het trainen van schoolpersoneel en meerdere van deze projecten richtten zich mede op geweld en school.²⁴ De Comenius-actie loopt tot 2013.

In 2003 gaf de EG opdracht aan het Europees netwerk inzake criminaliteitspreventie (EUCPN) voor het maken van een overzicht van goede praktijken in de preventie en vermindering van pesten op school.²⁵ De evaluatie van

²⁰ Het handvest is te vinden op

http://www.coe.int/t/e/integrated_projects/democracy/02_activities/15_european_school_charter/04_Charter.asp#TopOfPage

²¹ Het initiatief was opgezet als gevolg van Conclusie 97/C 303/02 van de Raad van de EU. Het aangelegde archief van documenten is te vinden via http://ec.europa.eu/education/archive/violence/initi_en.html

²² De rapporten zijn te vinden op www.gold.ac.uk/connect/index.html

²³ De website is op www.bullying-in-school.info/en/content/about-us/our-projects/visionary-abstract.html

²⁴ Meer informatie over de Comenius-actie van het Socrates-programma is beschikbaar op

www.ec.europa.eu/education/programmes/socrates/comenius/index_en.html

²⁵ EUCPN: Review of scientifically evaluated good practices of preventing and reducing bullying at school in EU Member States, 2004. Het rapport kan bekeken worden op www.eucpn.org/library/results.asp?category=6&pubdate=2004

schoolpesterijen in de EU-15 en enkele andere landen (Noorwegen, Nieuw-Zeeland, Australië, Canada en de Verenigde Staten) concludeerde dat er tussen de lidstaten significante verschillen in wetgeving en overheidsinterventies waren met betrekking tot pesten op scholen, alsmede substantiële verschillen in deskundigheid en ervaring. Het rapport legde de nadruk op twee opvallende knelpunten: het gebrek aan landelijke onderzoeksgegevens in bijna alle lidstaten en het feit dat interventieprogramma's en beleidsmaatregelen ten behoeve van anti-pesting zelden adequaat geëvalueerd worden. Het rapport riep op tot meer training voor degenen die op dat terrein werken en om hen te ondersteunen met diensten.

Het Congres van lokale en regionale overheden in Europa nam in 2003 Aanbeveling 135 aan over lokale samenwerkingsverbanden voor de preventie en bestrijding van geweld op school. Dit vroeg, naast andere zaken, om prioriteit bij het beschermen en helpen van slachtoffers, een evenwicht te vinden tussen preventie en reactie, de lange termijn in de gaten te houden, en het belang om de koppeling tussen geweld in de schoolomgeving en externe factoren te erkennen door de ouders en plaatselijke gemeenschap te betrekken in samenwerkingsverbanden om het geweld te voorkomen. Deze benadering is algemeen bekend als de 'integrale benadering' en wordt nu wijdverbreid toegepast.

Er is een Europees waarnemingscentrum voor geweld op scholen, gevestigd op de Universiteit van Bordeaux. In 1998 nam het waarnemingscentrum de eerste stappen in het creëren van een internationale federatie van onderzoekers naar geweld in scholen.²⁶ Deze beweging zat achter een aantal internationale bijeenkomsten zoals de eerste wereldconferentie over 'Violence in school and public policies' in Parijs in 2001. Een tweede wereldconferentie werd medegeorganiseerd door het Centre de Recherche et d'Intervention sur la Réussite Scolaire in 2003 in Quebec, een derde in Bordeaux in 2006 en een vierde in het VK in 2007, medegeorganiseerd door het Britse Observatory for the Promotion of Non-violence (www.ukobservatory.com). Een vijfde conferentie staat op de agenda voor Ottawa in 2009.

Er zijn geen specifieke internationale verdragen over geweld met betrekking tot de schoolomgeving; drie artikels van het VN-verdrag voor de rechten van het kind (CRC) zijn relevant:

Artikel 19(1) zegt dat, 'Deelnemende landen nemen alle passende wettelijke, bestuurlijke, sociale en onderwijskundige maatregelen om het kind te beschermen tegen alle vormen van fysiek of geestelijk geweld, letsel of misbruik, verwaarlozing of nalatigheid, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van seksueel misbruik, terwijl het kind onder de hoede is van de ouder(s)... of iemand anders die de zorg voor het kind heeft'. Dit is een uitgebreid artikel dat voorziet in de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat kinderen ook in de schoolomgeving worden beschermd.

Nog duidelijker is Artikel 28(2) dat ingaat op de kwestie van lijfstraffen en vernederende behandeling en roept deelnemende landen op 'alle passende maatregelen te nemen om te verzekeren dat de wijze van handhaving van de discipline op scholen verenigbaar is met de menselijke waardigheid van het kind'.

Artikel 29 voorziet in de aard van het onderwijs zelf en stelt dat het gericht moet zijn op 'de zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid van het kind, het bijbrengen van eerbied voor de rechten en fundamentele vrijheden van de mens, de voorbereiding van het kind op het dragen van verantwoordelijkheid in een vrije samenleving, in de geest van begrip, vrede, verdraagzaamheid, gelijkheid van geslachten, en vriendschap tussen alle volken, etnische, nationale en godsdienstige groepen en personen behorend tot de oorspronkelijke bevolking'. Hoewel geweld niet specifiek genoemd wordt, is het duidelijk dat geen enkel kind zich volledig kan ontwikkelen als hij/zij het slachtoffer van geweld is.

Het Comité voor de rechten van het kind, dat is opgezet in het kader van het CRC heeft benadrukt dat het nodig is de band tussen school, gezin en gemeenschap te versterken, om kinderen een actieve rol in preventie te geven en de verschillende vormen van geweld op een uitgebreide manier te behandelen. Het heeft herhaaldelijk duidelijk gemaakt dat het toepassen van lijfstraffen de inherente waardigheid van het kind en de strikte grenzen van

²⁶ De beweging is nu verenigd in een Internationaal waarnemingscentrum voor geweld in de schoolomgeving. De website ervan is www.ijsv.org

schooldiscipline niet respecteren.²⁷ In een toonaangevende Algemene opmerking, benadrukte het Comité dat 'kinderen hun mensenrechten niet verliezen op het moment dat ze door de schoolpoort lopen'.²⁸

Andere VN-organen zoals de Economische en Sociale raad (ECOSOC) hebben lijfstraffen van kinderen in het algemeen, en in relatie tot schooldiscipline in het bijzonder, veroordeeld.

In Europa heeft het Europese Hof voor de rechten van de mens het standpunt ingenomen dat alle vormen van lijfstraffen op school ingaan tegen Artikel 3 van het Europese Verdrag voor de bescherming van de mensenrechten en fundamentele vrijheden (gewijzigd door Protocol 11 dat op 1 November 1998 van kracht werd).

Het herziene Europese Sociale Handvest (dat in 1999 van kracht werd), dat wordt gecontroleerd door het Europese Comité van sociale rechten, voorziet erin (Artikel 7(10)) dat kinderen beschermd worden tegen fysieke en morele gevaren. Het Comité heeft geconcludeerd dat dit artikel maatregelen betreft om kinderen te beschermen tegen fysieke en morele gevaren in het gezin, op school en in de samenleving in het algemeen, alsmede in de wereld van het werk.²⁹

Met betrekking tot geweld tegen kinderen in de schoolomgeving in Europa had het regionale overleg voor het onderzoek naar geweld tegen kinderen van de Secretaris-Generaal van de VN enkele specifieke aanbevelingen, zoals oproepen tot een EU-initiatief voor gecoördineerde gegevensverzameling en gegevensanalyse op basis van een gemeenschappelijke definitie en methodologie, en de oprichting van een regionaal instrument met betrekking tot geweld in de schoolomgeving en de algemene beleidsmaatregelen en praktijken die geïmplementeerd moeten worden.³⁰

²⁷ Algemene opmerking nr. 8: Het recht van het kind op bescherming tegen lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van straf (o.a. Artikels 19, 28(2) en 37), (CRC/C/GC/8, 2006).

²⁸ Algemene opmerking nr. 1: De doelen van onderwijs, (CRC/GC/1/2001), para.8.

²⁹ Bodin, D., op. cit. pp. 11-12.

³⁰ De studie had ook een pakket overkoepelende aanbevelingen met betrekking tot geweld tegen kinderen in de schoolomgeving. Deze zijn te vinden op www.unviolencestudy.org

Ervaringen uit het Daphne-programma

Projecten op gebied van geweld en school die sinds 1997 ondersteund zijn door het Daphne-programma vallen algemeen gezien in vier categorieën: projecten die zich erop richten pesten en geweld door medeleerlingen te voorkomen; initiatieven die de school gebruiken als plaats van handeling voor antigeweldsvoorlichting; projecten die zich richten op het sterker maken van leraren en onderwijzend personeel als actoren bij het beschermen van kinderen; en de ontwikkeling van studies en instrumenten op het gebied van geweld en school.

RESPECT was een één jaar durend project (1997/290/2/C) van de Methodist Association of Youth Clubs in het VK, met partners in Zweden en Ierland. Het doel was het mobiliseren van jongeren om iets te doen tegen op vooroordelen gebaseerd geweld en in het bijzonder tegen pesten. Er werden twee tijdschriften en een cd gemaakt voor jongerenwerkers, met ideeën voor de bestrijding van pesterijen, weerspiegelingen over oorzaken en gevolgen, en bevordering van non-geweld. Het project bereikte zijn hoogtepunt in een actieweek waarin jongeren werden aangemoedigd de kwesties met betrekking tot geweld en pesterijen bekend te maken aan een breder publiek – hun kerk, school en plaatselijke gemeenschap. Er werd een aantal specifieke acties aanbevolen en in het hele VK opgenomen, zoals het maken van anti-pestposters, het houden van een vergadering, aandringen op anti-pestbeleid op school, het houden van een vredeswake en zich verbinden aan een vredesbelofte met vijf punten. In aanvulling op het belangrijke vergroten van de bewustwording en mobilisatie van jongerenleiders over de kwestie van pesterijen, waren er een aantal andere zeer concrete uitkomsten van dit project. De Zweedse Methodist Youth Service maakte kennis met een heel nieuw gebied van jongerenwerk en de Britse partner kon anti-pestposters (die in een landelijke wedstrijd ontworpen waren door jongeren) naar alle scholen in het land sturen.

Het belang van grotere bewustwording van pesterijen en geweld door leeftijdgenoten werd ook onderstreept in andere projecten die belangrijke boodschappen ontwikkelden voor kinderen, jongeren en degenen die met hen werken. Een project onder leiding van Jovenes Sin Fronteras (ES), met partners in Frankrijk en Schotland, creëerde materiaal voor voorlichtingscampagnes over pesten op school (1997/417/2/C) en bestond ook uit uitwisselingen en netwerken van de partners. Een project dat werd gecoördineerd door de Duitse NGO Wildwasser Oldenburg e.V. (1998/159/C) richtte zich op het probleem van seksueel geweld tegen adolescente meisjes en vrouwen in onderwijs en training, en ontwikkelde informatiemateriaal, trainingspakketten en een bewustwordingsconferentie.

Sommige bewustwordingsprojecten richtten zich op specifieke groepen jongeren die vaak het doelwit van pesterijen worden. Jongeren met een leerstoornis, bijvoorbeeld, waren zowel de begunstigden als de drijvende kracht achter een project om anti-pestboodschappen en anti-discriminatieboodschappen de scholen in te brengen (1999/169/C). Dit project, dat werd geleid door de Schotse organisatie ENABLE, had partners in Denemarken en Portugal.

Anti-pestboodschappen en anti-geweldsboodschappen vormden de kern van het LUCY-project (2003/166/YC), dat zich richtte op jongere kinderen, hun familie, onderwijzers en gemeenschappen. De boodschap werd hier overgebracht door middel van spel, sport en theatervoorstellingen in wijkcentra. De projectleider, Ajutament de Badia del Vallès, had de methode al getest in Spanje en bekeek, met partners in Griekenland, Italië en het VK, hoe het naar andere delen van Europa uitgebreid zou kunnen worden. Dit was een belangrijk project omdat het illustreerde dat oplossingen voor ernstige problemen gevonden kunnen worden juist in de omgeving waarin slachtoffers en daders zich bewegen en zich op hun gemak voelen.

In een project dat werd geleid door de Italiaanse homo-organisatie Arcigay bundelden partners uit Italië, Polen, Spanje en Oostenrijk de krachten om voorlichting te geven over verbaal, psychologisch en fysiek geweld in de schoolomgeving op basis van seksuele oriëntatie (2005-1/150/Y). Het project gebruikte overdrachtstraining om 240 schoolmedewerkers en 480 leerlingen voor te bereiden op het uitdragen van de boodschap in scholen, en ontwikkelde voor dit doel trainingsmaterialen.

Er werd ook trainingsmateriaal ontwikkeld als onderdeel van een project dat werd gecoördineerd door de Cooperativa Sociale COOSS Marche Onlus (IT) in 2006 (2006-1/198/C). Dit materiaal werd door de kinderen zelf geselecteerd uit een hoeveelheid mediaopties die door de leraren aan hen werden uitgelegd. De kinderen konden kiezen tussen schilderactiviteiten, films en cartoons en het materiaal dat ze hadden gekozen werd op een cd-rom samengebracht. Deze cd-rom vormde de basis van voorlichtingsactiviteiten voor kinderen van 8 tot 14 jaar. Door het volgen van een 'integrale benadering' richtte het project zich ook op ouders, leraren en plaatselijke gemeenschapsorganen zoals de politie en maatschappelijke werkers.

Een internationale conferentie die lessen samenbracht uit Europese projecten voor de bestrijding van pesten vormde de kern van project 2005-1/078/C, waarin ook een trainingsonderdeel voor schoolgemeenschappen en ideeën voor het ontwikkelen van schoolbeleid tegen pesten waren opgenomen. Meer dan 12 maanden werkte het Litouwse Children's Support Centre samen met partners in Letland en Litouwen om 50 trainings- en voorlichtingsseminars te organiseren.

Training in sociale vaardigheden, conflictoplossing en woedebeheersingstechnieken voor leerlingen, leraren en ouders vormden het belangrijkste element van een trainings- en voorlichtingsproject dat in 2005 werd geleid door de Griekse Association for the Psychosocial Health of Children and Adolescents (2005-1/040/YC). Het doel was om deze groepen te helpen bij het herkennen en beheersen van pesten in de schoolomgeving in de vier partnerlanden: Cyprus, Duitsland, Griekenland en Litouwen.

Een project uit 2005 (2005-1/265/C) geleid door de Tsjechische NGO Sdruženi Linka bezpečí dětí mládeže, met partners in het VK, Polen en Slowakije, combineerde voorlichtingsactiviteiten met het promoten van plannen voor onderlinge ondersteuning. Materiaal om de leerlingen en hun leraren te helpen bij het confronteren met de kwesties die jongeren tegenkomen – zoals fysiek geweld, psychisch misbruik, drugsgebruik, racisme en pesten – waren ook bedoeld om jongeren aan te moedigen om met hun medeleerlingen en leraren te praten over deze kwesties en ze te laten weten waar ze ondersteuning kunnen vinden. Het project promootte actieplannen voor scholen en een netwerk van getrainde trainers om de scholen te ondersteunen.

De kans die werd geboden door de schoolgemeenschap voor anti-geweldsvoorlichting werd door een aantal door Daphne ondersteunde projecten gegrepen. De Britse Leeds Animation Workshop ontwikkelde, met een scala aan partners verspreid door Europa en in andere sectoren, een serie tekenfilms die erop gericht waren kinderen en jongeren te helpen inzien met welke verschillende vormen van geweld ze in hun leven te maken kunnen krijgen en ze te leren hoe ze kunnen reageren. De eerste hiervan, *Home truths*, behandelt de kwestie van huiselijk geweld (1998/035/C); *Tell it like it is* gaat over geweld op middelbare scholen (1999/241/WC); het *Beyond Belief*-pakket richt zich op seksueel kindermisbruik (2002/062/YC). Wat de pakketten gemeenschappelijk hebben is dat er, in aanvulling op de tekenfilm, ook aanwijzingen voor leraren bij zaten die de films kunnen gebruiken om een discussie aan te zwengelen in de klas. Dit is met name belangrijk omdat de films allemaal onderstrepen hoe belangrijk het is om met schoolvrienden en schoolpersoneel te praten over problemen.

Sommige projecten richtten zich op het vergroten van de kennis over geweld in de schoolomgeving en het ontwikkelen van instrumenten ter preventie en vermindering van geweld.

Een onderwijshandleiding over 'voorlichting voor een geweldsvrije samenleving' was het belangrijkste resultaat van een project uit 2002 dat werd geleid door het Higher Centre of Education van de Universiteit van Laguna in Tenerife, Spanje (2002/081/WYC). De handleiding werd getest in 20 onderwijscentra door 50 leraren in Duitsland, Spanje, Denemarken en Italië. Het richtte zich op het aanleren van vaardigheden om conflicten in de klas aan te pakken en om deze technieken te integreren in het onderwijsprogramma. Het was misschien niet verrassend dat de projectpartners eerst wat verzet tegenkwamen van leraren en schooldirecteuren, en tegenzin om toe te geven dat geweld een probleem was in hun school. Door voorzichtig om te gaan met deze tegenzin slaagden de partners er echter in een relatie op te bouwen met schoolpersoneel en ze merkten dat leraren steeds enthousiaster werden over het materiaal naarmate het project vorderde.

Het probleem van inter-etnisch geweld in scholen was de focus van een project uit 2004 dat werd geleid door het Centre for Research in Social Affairs (IT) met partners in Spanje, Duitsland en Letland (2004-1/183/Y). Het doel van de partners was de identificatie en analyse van voorbeelden van goede praktijken in het omgaan met conflicten die bestempeld worden als 'intercultureel' in middelbare scholen. Ze zagen dat wanneer jongeren met een migrantenachtergrond betrokken zijn bij schoolgeweld, vaak wordt aangenomen dat de culturele identiteit de oorzaak van het conflict is. Omdat de jongeren waar het om gaat vaak uitsluiting en discriminatie hebben meegemaakt, verwachten ze het en benadrukken zo de culturele verschillen en schrijven het conflict er aan toe. In werkelijkheid zijn de redenen voor een conflict onder adolescenten op school volgens de analyse niet opvallend anders wanneer er migrantenkinderen onder de vechtende partijen zijn.

Racistisch geweld en pesten waren het onderwerp in een project uit 2004 dat werd geleid door de Mannerheim League (FI) en het doel was een voorbeeld te creëren voor een Europese Verklaring voor Schoolvrede, met ondersteunend materiaal voor scholen om het inzicht en de verdraagzaamheid te bevorderen (2004-1/068/YC). In elk van de partnerlanden – Finland, Griekenland, Estland, Polen en Spanje – werden evenementen georganiseerd waarin schoolgaande kinderen zichzelf ertoe verbonden zich te houden aan de verklaring.

Finse en Estse kerkelijke organisaties en NGOs bundelden hun krachten in een project uit 2005 (2005-2/076/YC) dat werd geleid door de Evangelical Lutheran Association for Youth (FI) die een toolkit ontwikkelde voor geweldspreventie onder kinderen en jongeren, gericht op onderwijzers en jongerenwerkers. De toolkit concentreerde zich op het verschaffen van niet-gewelddadige alternatieven in potentiële conflictsituaties en gebruikers maakten er door middel van een serie trainingscursussen kennis mee. Een multi-sectoraal netwerk dat tijdens het project werd opgericht, gaf pedagogische ondersteuning aan degenen die de toolkit gebruikten.

Centraal bij veel van deze initiatieven is de vereiste om potentiële conflictsituaties in scholen te identificeren en in te grijpen om geweld te stoppen voordat het heeft plaatsgevonden. Een project met de naam 'Fair play at school; fair play in society' (2005-2/072/YC) richtte zich op het formuleren van indicatiefactoren die leraren, onderwijsfunctionarissen en anderen helpen bij het identificeren van risicofactoren en bij het aanpakken ervan met preventieve maatregelen. De projectleider, het Finnish National Centre for Professional Development in Education, bracht onderwijsinstellingen uit Finland, Griekenland, Duitsland en Slovenië samen om aan dit project te werken en een permanent netwerk te creëren zodat de resultaten gevolgd kunnen blijven worden.

Het Daphne-programma ondersteunde ook twee significante onderzoeksprojecten die zich richtten op geweld en school. Het eerste (2005-1/127/Y) richtte zich op schoolconflicten onder adolescenten die het gevolg waren van relaties tussen jongens en meisjes, afspraakjes en 'aantrekkelijke voorbeelden'. Het uitgangspunt van het onderzoek was dat adolescenten sommige elementen van gewelddadig gedrag beschouwen als aantrekkelijk en dat dit vaak geldt voor bijvoorbeeld macho-gedrag en sekse-specifieke pesterijen. Bij het analyseren van deze voorbeelden stelden de Universiteit van Zaragoza (ES) en academische partners in Cyprus en Malta zich ten doel om acties te promoten die leraren en personeel in het secundair onderwijs konden implementeren om respect voor gewelddadig gedrag te ontmoedigen en gelijkheid en respect te stimuleren.

Het tweede, in 2006, werd uitgevoerd door partners in Italië, Finland, Spanje en het VK, die onder coördinatie van de Universiteit van Bologna (IT) werkten aan een gezamenlijk onderzoek naar nieuwe vormen van pesten op school, zoals cyberpesten (intimidatie of bedreigingen die via het internet of mobiele telefoons worden overgebracht) en de sociale beweegredenen die bij 8-jarige tot 16-jarige kinderen leiden tot dergelijke acties (2006-1/241/YC). Het doel was om te analyseren welke onderlinge strategieën kinderen gebruiken om zichzelf te verdedigen tegen pesterijen.

En ten slotte was er in 2006 een onderzoeksstudie onder het motto dat voorkomen van geweld in een onderwijssetting het best zo vroeg mogelijk kan beginnen. Het onderzoek werd gecoördineerd door de International Fellowship of Reconciliation (NL) en keek naar geweld onder leeftijdsgenoten en methodes voor primaire preventie in kinderdagverblijven (2006-1/247/C). Partners in Italië, Polen, België, Zweden en Duitsland, met een toegevoegde partner in Noorwegen, observeerde kinderen in kinderdagverblijven en enquêteerde personeel en ouders terwijl ze het rapport onderzochten en ze hielden strategieworkshops. De studie omvatte ook elementen van een onderwijsprogramma voor kinderdagverblijven betreffende non-geweld, kaders om goede praktijken te identificeren en een agenda met toekomstige onderzoeken.

Beknopt overzicht online hulpbronnen

- Het Daphne-programma is toegankelijk via de website van de Europese Commissie:
Daphne II: http://ec.europa.eu/justice_home/funding/2004_2007/daphne/funding_daphne_en.htm
Daphne III: http://ec.europa.eu/justice_home/funding/daphne3/funding_daphne3_en.htm
- De Daphne Toolkit, met beschrijvingen, lessen en commentaren op alle voltooide Daphne-projecten tot 2005, alsmede nuttige links, 'instrumenten en tips' en multimediamaterialen uit de projecten, is verkrijgbaar via http://ec.europa.eu/justice_home/daphne-toolkit
- Het onderzoek naar geweld tegen kinderen van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties is te downloaden op www.unviolencestudy.org
- De website van het Global Initiative to End All Corporate Punishment of Children is te vinden op www.endcorporalpunishment.org
- De website van het Europese waarnemingscentrum voor geweld op scholen is www.obsviolence.com
- De website van het Internationale waarnemingscentrum voor geweld in de schoolomgeving is www.ijvs.org
- Een nuttige website met links naar diverse initiatieven die te maken hebben met geweld en school is www.bullying-in-school.info
- Samenvatting uit *Journal of School Violence* zijn toegankelijk via <http://genesilight.com/JSV.html>
- De website van UNESCO heeft een serie instrumenten voor 'gezonde scholen': www.unesco.org/education/fresh

Beknopte bibliografie

Bodin, D.	<i>Violence at school</i> , Achtergrondinformatie voor het Europese en Centraal-Aziatische Regionale Overleg voor het VN-onderzoek naar geweld tegen kinderen, Ljubljana, juli 2005
CNN	'FBI holds news conference on school violence prevention', transcript van live-uitzending, <i>CNN</i> , 6 september 2000. Zie www.fdch.com
Comité voor de rechten van het kind	<i>Algemene Opmerking nr. 1: De doelen van onderwijs</i> (CRC/GC/1/2001)
Comité voor de rechten van het kind	<i>Algemene Opmerking nr. 8: Het recht van het kind op bescherming tegen lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van straf (onder andere Artikels 19, 28(2) en 37)</i> , CRC/GC/8, 2006
Europese Commissie	Eurobarometer 51.0: <i>Europeanen en geweld tegen kinderen</i> , 4 juni 1999
Gittins, C.	<i>Europe and violence in schools – How to make a difference: A handbook</i> , Raad van Europa, Straatsburg 2006
Pinheiro, P.S.	<i>Wereldrapport over geweld tegen kinderen</i> , Verenigde Naties, Genève 2006, pp. 109-170
Raad van Europa	<i>Building a Europe for and with children (fact sheets)</i> , zonder datum. Zie www.coe.int
Raad van Europa	<i>Preventing school violence – A handbook for local partnerships</i> , Straatsburg zonder datum
Schonfeld, I. S	<i>Sources and forms of workplace violence</i> , New York 2005, pp. 169-209
Smith, P.K.	<i>Violence in schools: A European perspective</i> , OECD 2004
Time	<i>The ABCs of school violence</i> , 23 januari 1978
Totaro, P.	'Britain to get tough on teens carrying knives', <i>The Age</i> , 6 juni 2008, p. 14. Zie www.theage.com.au
–	<i>Ending legalised violence against children</i> , Mondiaal initiatief om alle lijfstraffen van kinderen te stoppen, Londen 2005
–	<i>Violence in schools training action</i> , juli 2000, ondersteund door het Europese Unie Comenius 2 Initiatief, Subsidienummer 112044-CP-1-UK-COMENIUS-C21
–	<i>Youth violence: an overview</i> , Centre for the Study of Youth Policy, Universiteit van Pennsylvania 1994

Door Daphne ondersteunde projecten op het gebied van geweld en school

Over pesten en geweld door leeftijdgenoten

1997/290/2/C	RESPECT: Anti-pestproject
1997/417/2/C	Geweld in onderwijscentra
1999/169/C	Breaking the barrier: een campagne door mensen met een leerstoornis tegen geweld en pesten van kinderen en jongeren met een leerstoornis in Europa
2003/166/YC	LUCY: interventie door gemeenschap om misbruik en intimidatie door leeftijdgenoten te voorkomen
2005-1/040/YC	Behoeftenvaststelling en voorlichtingsprogramma voor pesten in scholen
2005-1/078/C	Creëren van pestvrije scholen in Litouwen en Letland
2005-1/150/Y	Schoolmates: Training en instrumenten om geweld tegen homoseksuele adolescenten op school te voorkomen en aan te pakken
2006-1/198/C	PEAB: voorlichting door leeftijdgenoten tegen pesten

School als plek waar anti-geweld wordt onderwezen

1998/035/C	Een videopakket met de titel 'Home truths'
1998/159/C	Een preventieprogramma voor vrouwelijke adolescenten en vrouwen in training en onderwijs
1998/193/WC	On the safe side
1999/044/WC	Tienertolerantie: onderzoek en module preventief onderwijs
1999/158/C	Schoolreactie en hulpmiddelen om kinderen en jongeren die blootstaan aan huiselijk geweld te helpen
1999/241/WC	Tell it like it is: videopakket tekenfilms over geweld op middelbare scholen
2000/287/WC	ATAV: actie tieners tegen geweld (+ vervolg: 2002/215/YC DATAV: Verspreiding actie tieners tegen geweld)
2001/163/YC	Geweld tegen kinderen en jongeren: operationele netwerken voor projectwerk in scholen
2002/062/YC	Videopakket om misbruikte kinderen te helpen
2002/081/WYC	Voorlichting voor een geweldsvrije samenleving
2004-1/068/YC	Schoolvrede

2005-1/127/Y	Middelbare scholen en onderwijs in waarden en normen: voorstellen voor preventie seksespecifiek geweld
2005-2/072/YC	Respect! Eerlijk spel op school, eerlijk spel in de samenleving

Leraren en onderwijzend personeel als bron van bescherming

1998/249/C	Grotere rol en meer acties voor leraren, sociale assistenten en ouders om kinderen te beschermen tegen seksueel misbruik
2003/126/W	Leraren in opleiding beter voorlichten over geseksualiseerd en seksegericht geweld

Studies, tools en methodologieën

1999/117/C	Taal: een brug naar elkaar
2000/132/C	Preventie van geweld op school: de schoolbemiddelaar als hulpmiddel
2000/234/W	Het POMBA-project – methoden voor preventie, oriëntatie en basale ondersteuning
2001/125/YC	Videopakket 'Believe me'
2001/202/WYC	Meer bewustwording in onderwijsorganisaties van geseksualiseerd en seksegericht geweld
2002/078/YC	Securities: stad en school
2004-1/183/Y	YIES: acties tegen inter-etnisch geweld onder leerlingen op school
2005-1/265/C	Kindertelefoons in samenwerking met scholen
2005-2/076/YC	Toolkit voor non-geweld: methodes voor leraren en jongerenwerkers
2006-1/241/YC	Een onderzoek naar vormen van pesten onder leeftijdgenoten op school in pre-adolescente en adolescente groepen
2006-1/247/C	Studie naar geweldspreventie in kinderdagverblijven

Opmerking: meer informatie over deze projecten en de betrokken organisaties zijn beschikbaar in het onlinehulpmiddel de Daphne Toolkit: http://ec.europa.eu/justice_home/daphne-toolkit. Projecten die worden ondersteund via de uitnodiging voor het indienen van voorstellen in 2006 (2006-) lopen gedurende het jaar 2007 en worden in 2008 afgerond. Ze staan omschreven in de projectlijst van de Daphne Toolkit.